



Unudulmaz xeyriyyəçi

Hacı Zeynalabdin TAĞIYEV:

- Bir oğlana təhsil verməklə təhsilli bir insan qazanırsınız, bir qıza təhsil verməklə isə təhsilli bir ailə.
- Bütün işlərimlə yanaşı, fikrim-zikrim xalqımı xoşbəxtliyə çatdırmaqdır. Buna görə gecə-gündüz əlləşirəm. Məqsəd çatmaq üçün çoxlu məktəb açmaq lazımdır. Çoxlu kitab, məcmuə və qəzet çap etdirib, hər yerə – uzaq kəndlərə göndərilməlidir.

Xalq Təhsili Muzeyinin nümayəndəsi olaraq özümə borc bildim ki, vətəni, xalqı üçün böyük işlər görən, gənclərin – əsas da qızların təhsil alması üçün canını belə təhlükəyə atan bu xeyirxah insanın xatirə gününə (1 sentyabr) bir məqalə yazım.

Məqaləni yazmaq üçün Xalq Təhsili Muzeyinin zəngin ekspozisiyası və fond materiallarından istifadə etmişəm.

Bütün müsəlman aləmində tanınmış milyonçu-neftxuda, öz dövrünün həm dəyirman sahibi, həm fabrikant, həm böyük balıq sənayeçisi, həm ticarət və yük gəmilərinin sahibi, Bakıdakı müsəlman, rus, erməni və yəhudi cəmiyyəti tərəfindən özlərinə fəxri sədr seçilmiş bu xeyirxah insanın, həm də təhsillə bağlı etdiyi böyük işlərdən qısaca yazmaq istəyirəm.

Oxuduqlarımdan bilirəm ki, H.Z.Tağıyevin dövründə inşa edilən təhsil ocaqlarının çoxunda onun ianəsi var idi. Elə təkcə qız məktəbinin tikintisinə 200 min manat pul xərcləmişdi. Onun müsəlman qızlarının öz ana dillərində oxumaları üçün Bakıda qız məktəbi tikdirmək istəyi o dövrün geri fikirli ruhaniləri tərəfindən xeyli etirazlara səbəb olmuşdu. Bu qədər pul qoyub qız məktəbi tikmək istəyən adamı illərlə get-gələ salırlar. Hələ imperator III Aleksandr sağ olanda Tağıyev ona məktub yazdıraraq müsəlman qızlarının öz ana dilində oxuması üçün Bakıda məktəb tikməsinə icazə istəmişdi. Ancaq III Aleksandr bu xahişi rədd edir, sonra o II Nikolayın taxta çıxmasından istifadə edib, bir senator vasitəsilə II Nikolayın həyat yoldaşına çox bahalı hədiyyə çatdırır və eyni zamanda Bakıda qız məktəbi açmaq barədə

təkrar xahişnamə göndərir. O, məktubunda bildirir ki, əgər imperator məktəbin tikilməsinə icazə versə, məktəbə onun həyat yoldaşı Aleksandra Fyodrovnanın adını verəcək.

Nəhayət, məktəbin tikilməsinə icazə verilir və 1898-ci ildə tikinti işləri başlayır. Ancaq şəhərin bəzi üzdeyən ruhaniləri Tağıyevin qızlara təhsil vermək üçün məktəb tikdirməyə başlamasından qəzəblənirlər, hətta qızlarını burada oxutmaq istəyənləri hədələməyə başlayırlar.

Bunu görən H.Z.Tağıyev onların bəhanələrini kəsmək üçün özünün tanıdığı bir neçə mollaya pul və hədiyyələr verib, onları müqəddəs sayılan yerlərə – Məkkəyə, Mədinəyə, Kərbəlaya, Xorasana, Qahirəyə, İstanbula göndərir ki, oradakı mötəbər, rəsmi din xadimlərindən imza və möhürlə təsdiq edilmiş rəsmi sənədlər götürsünlər. Elə sənəd ki, onlar

görsünlər ki, müsəlman qızları da oğlanlar kimi müasir məktəblərdə təhsil ala bilərlər. H.Z.Tağıyev din xadimlərindən gətirilən bu möhürlü sənədləri məscidlərdə ruhanilərə oxutdururdu, hətta o məscidlərin birində dindarlar qarşısında belə nitq də söyləyir: “...Mən, qızları ismətsiz etmək istəmirəm, qızlarımızın zəmanə dərsi oxumaları vacibdir, dünən sizin qızınız (mollalardan birinə müraciət edərək söyləyir) sancılanmışdı, getdiniz erməni kişi həkimi gətirdiniz, indi deyən görüm, erməni kişi həkimin əvəzinə müsəlman qadın həkimi olsaydı, şəriətə hansı daha düzgün gələrdi...”.

Nəhayət, uzun sürən çək-çevirdən sonra məktəbin tikilişi 1901-ci ildə başa çatır və elə həmin ilin 7 oktyabrında dərslər başlayır. Bu məktəbin ilk direktoru Həsən bəy Zərdəbinin həyat yoldaşı Hənifə xanım Məlikova olur (İndi həmin binada Azərbaycan Əlyazmalar Fondu yerləşir).

Əsas maraqlısı o idi ki, H.Z.Tağıyev təkcə qızların təhsilini yox, onların gələcək həyatlarını da düşünürdü. O, bu məktəbi bitirən hər bir qıza Axund Yusif Talıbzadənin (Abdulla Şaiqin böyük qardaşı) hazırladığı “Qızlara hədiyyə” kitabını verirdi. Bu kitab Avropada nəşr olunan kitablardan toplanmış, qadınların gələcək həyatlarını necə qurması barədə məsləhətlər idi. Onu da deyim ki, bu kitab da Xalq Təhsili Muzeyinin ekspozisiyasında nümayiş etdirilir. Mən bu kitabı

oxuduqdan sonra başa düşdüm ki, burada o dövrün qızlarına vacib olan nə qədər maraqlı məlumatlar var.

H.Z.Tağıyevin öz vətəni və onun gələcək nəsilləri üçün etdiyi belə yüzrlərlə xeyriyyəçilik işlərinin hansı birini unutmamaq olar. O, 1883-cü ildə Bakıda Dram Teatrı üçün bina tikdirir, 1897-ci ildə Mərdəkanda kənd təsərrüfatı üçün savadlı işçilər hazırlamaq üçün “Bağcılıq məktəbi”ni açır, burada uzaq rayonlardan gələn şagirdlərə yataqxana da istifadəyə verir, 1897-ci ildə Toxuculuq Fabrikinə tikdirir, 1901-ci ildə Şahdağın ətəyindən Bakıya Şollar suyunu çəkdirir. “Səadət” məktəbinin tikintisinə, Peterburqda tikilən “Müsəlman cəmiyyəti xeyriyyə binasına”, Bakıdakı “Səfa” məktəbinin təmirinə, “Svyataya Nina” rus qız məktəbinin tikintisinə, orta texniki kommersiya məktəbinə və sair yüzrlərlə belə təhsil müəssisələrinə öz ianələri ilə kömək edir.

Elm və Təhsil Nazirliyinin Xalq Təhsili Muzeyində Azərbaycan təhsilinə öz töhfəsini verən pədaqoq-alimlərimiz, ziyalılarımız, iş təcrübəsi geniş yayılan müəllimlərimiz, müxtəlif elm xadimləri ilə yanaşı, həm də H.Z.Tağıyevin təhsillə bağlı xeyriyyəçiliyi barədə xeyli materiallar və eksponatlar var.

Xalq Təhsili Muzeyinin nümayəndəsi olaraq muzeyimizə hər il təşrif bururan minlərlə vətəndaşa, Azərbaycanda pədaqoji fikir və təhsilin inkişaf tarixi haqqında, təhsil sahəsində böyük xidmətləri olan, usanmadan təhsilə xidmət edən, can yandıran elm adamları haqqında, özü təhsilsiz olsa da, ölkəsinin gənclərinə cıraq olan H.Z.Tağıyev kimi səxavətli insanlar barədə xeyli məlumatları çatdırı biliriksə – nə xoş bizə.

Rüxsarə MƏMMƏDOVA,
Xalq Təhsili Muzeyinin Ekspozisiya şöbəsinin müdiri

H.Z.Tağıyev haqqında yazılan kitabların birində oxumuşdum ki: Bir gün Tağıyev qəzetlər vasitəsilə Qafqaz türklərinə bu məzmununda bir elan verir: “Nə qədər lisey bitirən və ali təhsil almağa maddi imkanı olmayan tələbə varsa, aşağıdakı şərtlərlə ali təhsil almağa gedə bilərlər:

1-ci şərt – Hər tələbəyə təhsil müddəti ərzində 50 rubl pul verilməyəcək, gediş-gəliş xərcləri də ayrı ödəniləcək.

2-ci şərt – Tələbə ali təhsilini bitirdikdən sonra mütləq vətəninə dönəcək, ölkəsinə xidmət edəcəkdir.

3-cü şərt – Tələbə qeyri-türklə evlənməyəcək.

4-cü şərt – Tələbə təhsili bitirib işə başladıqdan sonra təhsil müddəti ərzində ona xərclənən pulları hissə-hissə xeyriyyə cəmiyyətinə ödəyəcəkdir.

Bu şərtləri oxumaq kifayətdir ki, H.Z.Tağıyevin xalqı, milləti, doğma şəhəri üçün necə şərafətli, səxavətli və vətənsəvar bir insan olduğunu bir daha təsdiqləyəsən. Heç bir təhsili olmayan, oxuyub-yazmayı belə bilməyən bu böyük insanda öz vətəninə usanmaz sevgi, təhsilə bu qədər diqqət insanı heyran edir.